

УДК 314.1**М.А. Наумова**, к.ф.-м.н., доцент, Донецький національний університет**ОГЛЯД СУЧАСНИХ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ВИМІРЮВАННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ**

У статті розглянуте поняття «якість життя», методики оцінки і вимірювання цього показника. Метою дослідження є аналіз і систематизація існуючих теоретико-методичних підходів до оцінки якості життя, які використовуються в міжнародних і вітчизняних дослідженнях. У статті розглянуто об'єктивні, суб'єктивні та інтегральні індикатори якості життя населення. Наведено основні методики вимірювання цієї категорії, такі, як індекс розвитку людського потенціалу, методика стандартів і якості життя, методика ОЕСР та інші. На основі аналізу використаних джерел вказані позиції України в різних світових рейтингах. Обґрунтовано потребу розвитку методичних основ вимірювання якості життя в умовах відсутності еталонної системи показників та універсальної методики, яка враховує динамічно мінливі та ті, що диференціюються територіально, індикатори досліджуваного показника, в тому числі пов'язані з глобальними трендами і локальними тенденціями. Для України це, серед іншого, прояви військово-політичного конфлікту, які істотно знижують рівень об'єктивних показників якості життя, а також змінюють суб'єктивні уявлення людей про прийнятні та задовільні параметри задоволеності життям.

Ключові слова: якість життя, рівень життя, об'єктивний і суб'єктивний індикатори, інтегральний індикатор, система показників оцінки, методики вимірювання, соціально-економічний розвиток.

Табл. 1, Літ. 32.**М.А. Наумова****ОБЗОР СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДИЧЕСКИХ ОСНОВ ИЗМЕРЕНИЯ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ**

В статье рассмотрено понятие «качество жизни», методики оценки и измерения этого показателя. Целью исследования является анализ и систематизация существующих теоретико-методических подходов к оценке качества жизни, которые используются в международных и отечественных исследованиях. Рассмотрены объективные, субъективные и интегральные индикаторы качества жизни населения. Приведены основные методики его измерения: индекс развития человеческого потенциала, методика стандартов и качества жизни, методика ОЕСД и другие. На основе анализа использованных источников указаны позиции Украины в различных мировых рейтингах. Обоснована потребность развития методических основ измерения качества жизни в условиях отсутствия эталонной системы показателей и универсальной методики, учитывающей динамично меняющиеся и дифференцирующиеся территориально индикаторы исследуемого показателя, в том числе обусловленные глобальными трендами и локальными тенденциями. Для Украины это, среди прочего, проявления военно-политического конфликта, существенно снижающие уровень объективных показателей качества жизни, а также меняющие субъективные представления людей о приемлемых и удовлетворительных параметрах удовлетворенности жизнью.

Ключевые слова: качество жизни, уровень жизни, объективные, субъективные, интегральные индикаторы, система показателей оценки, методики измерения, социально-экономическое развитие.

M. Naumova**REVIEW OF MODERN METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR QUALITY OF LIFE MEASURING**

The article deals with the concept of "quality of life", assessment methodology and measurement of this parameter. The aim of the study is to analyze and to systematize the

existing theoretical and methodological approaches to the assessment of quality of life, which are used in international and domestic explorations. The article describes the objective, subjective and integral indicators of quality of life. Described the main techniques for measuring this category, such as the human development index, the method of standards and quality of life, the OECD methodology etc. It was indicated the position of Ukraine in various world rankings based on the analysis of the used sources. Provided requirement of development of methodical bases of measurement of quality of life in the conditions of lack of reference system of indicators and the universal technique, considering the indicators of the studied parameter, which are dynamically changing and differentiated territorially, including which are caused by global trends and local tendencies. For Ukraine it, among other things, the manifestations of the military-political conflict, which are significantly reducing the level of objective indicators of quality of life, and also changing subjective ideas of people of the acceptable parameters of satisfaction with life.

Keywords: quality of life, level of living, objective, subjective, integrated indicators, system of indicators of assessment, measurement technique, social and economic development.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В останні десятиріччя закріплено світовий тренд щодо використання показників рівня та якості життя населення для оцінки стану національних економічних систем та ефективності їх державного регулювання. Світове суспільство на перше місце ставить питання збереження та розвитку людського потенціалу кожної країни як результат і наслідок економічного зростання. Фахівці різних напрямів використовують як критерій рівня соціально-економічного розвитку держави саме показник якості життя населення.

Якість життя є складним поняттям, для якого не існує однозначного та прийнятого усіма визначення. З цієї причини існує багато різних трактувань сутності категорії «якість життя», серед яких найбільш поширеними є такі.

Якість життя — це ступінь відповідності умов і рівня життя науково обґрунтованим нормативам або визначеним стандартам [1]. Під якістю життя розуміють «комплексну характеристику умов життєдіяльності населення, яка виражається в об'єктивних показниках і суб'єктивних оцінках задоволення матеріальних, соціальних і культурних потреб і пов'язану зі сприйняттям людьми свого положення в залежності від культурних особливостей, системи цінностей і соціальних стандартів, існуючих в суспільстві» [2].

Всесвітня організація охорони здоров'я наголошує на тому, що якість життя — це сприйняття людьми свого положення в житті залежно від культурних особливостей і системи цінностей та в зв'язку з їхніми цілями, очікуваннями, стандартами, турботами. Якість життя визначається фізичними, соціальними та емоційними факторами життя людини, які мають для нього важливе значення і на нього впливають.

Оцінка і вимірювання якості життя — це необхідний компонент соціально-економічного моніторингу, оцінки стану і характеру розвитку соціальних процесів в будь-якій країні. Однак це процес досить умовний. Пряме кількісне вимірювання якості життя навряд чи взагалі можливе. Багато аспектів якості життя можуть бути оцінені тільки на основі суб'єктивних показників. Але, з одного боку, якість життя має важливе значення як для кожної окремої людини, так і для розвитку суспільства. З іншого боку, більшість характеристик якості життя є наслідком рішень, прийнятих в області економічної і соціальної політики. У той же час питання якості життя недостатньо вивчені, відсутня чіткість у термінології, єдність в оцінюванні даного показника. Тому проблема всебічної та адекватної оцінки якості життя залишається дуже актуальною.

Прагнення України до європейської інтеграції обумовлює необхідність ставити підвищення якості життя населення одним з пріоритетних напрямів розвитку держави. Фінансова криза та війна на сході України привели до різкого зниження рівня життя населення країни. Погіршення психологічного та емоційного стану людей, особливо внутрішньо переміщених осіб, ставить якість життя громадян нашої країни на надзвичайно низький рівень. Для правильного визначення напрямів державної політики, які будуть позитивно впливати на якість життя населення, необхідно мати єдину державну систему показників оцінки якості життя населення та методику їх вимірювання. Для цього потрібним є аналіз сучасних запропонованих світовою наукою методик та розробка на їх основі варіанту вимірювання, прийняттого для України.

Метою статті є аналіз та систематизація існуючих теоретико-методичних підходів до оцінювання якості життя, які використовуються в міжнародних та вітчизняних дослідженнях.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Поняття «якість життя» вперше з'явилося у книзі Дж. Гелбрейта «Суспільство достатку» і поступово набуло широкого поширення [3]. У ці роки поняття «якість життя» ще тільки складалося і носило невизначений характер.

Подальшого розвитку це поняття отримало в дослідженні, проведеному на замовлення Національного управління з аеронавтики і дослідженню космічного простору (НАСА) групою професорів Массачусетського технологічного інституту і інших американських наукових установ під керівництвом проф. Р. Бауера. Звіт про дослідження був опублікований в 1966 р у вигляді спеціального збірника статей під назвою «Соціальні індикатори» [4]. Ця робота поклала початок формуванню та розвитку цілого напрямку американських і західноєвропейських соціальних досліджень, сформованого в другій половині 60-х років і відомого під назвою «рух за соціальні індикатори» (social indicators movement). У наукових працях робилися спроби визначити якість життя як наукову категорію і побудувати систему її кількісних оцінок.

Одним з перших спробував оцінити якість життя через узагальнюючий показник — задоволеність життям Н.М. Бредберн в роботі «Структура психологічного благополуччя» [5].

Ці дослідження поклали початок вивченню якості життя. Однак вони підняли безліч проблем, пов'язаних з його вимірюванням. Перш за все були визнані суб'єктивними характер показників задоволеності, що використовувались і необхідність розробки більш об'єктивних показників.

Проблеми рівня та якості життя людей досліджувались у роботах багатьох вчених. Серед зарубіжних науковців можна виділити таких, як Дж. Форестер [6], А. Кэмпбелл [7], П. Конверс, В. Роджерс, А. Сен [8], Е. Тоффлер [9], Л. Туроу, Махбуб уль Хак, С.А. Айвазян тощо. Різноманітні теоретико-методологічні аспекти якості життя знайшли відображення в працях вітчизняних вчених О.А. Грішнєвої [10], Н.В. Ковтуна [11], Е.М. Лібанової [12], М.О. Кизима [13], В.С. Постнікова [14], Л.Ф. Удотової та інших.

Виклад основного матеріалу. Багатогранність поняття «якість життя», неможливість прямого кількісного виміру обумовлюють складність оцінки та значні труднощі в інтерпретації результатів. В світовій практиці існує багато різноманітних методів вимірювання цієї категорії.

При оцінюванні рівня та якості життя населення використовуються два підходи, мета і призначення яких різні. За першим підходом оцінюються рівень та якість життя населення в межах країни для прийняття державними органами управління рішень з планування її соціально-економічного розвитку. За другим підходом оцінка рівня та якості життя населення здійснюється для міжнародних порівнянь.

Сьогодні вчені виділяють три основні типи індикаторів або соціальних показників якості життя: об'єктивні, суб'єктивні та інтегральні [15]. Об'єктивні індикатори якості життя найбільш поширені і описують умови життєдіяльності людини через аналіз рівня життя, рівня споживання, соціального благополуччя, результатів його діяльності та ін. Для визначення значень показника якості життя використовуються, в основному, інструментальний, розрахунковий, статистичний і експертний методи. Іноді застосовують комбінований метод, який використовує кілька вищевказаних методів.

Суб'єктивні індикатори включають оцінку самою людиною умов власної життєдіяльності. Однак використання таких індикаторів викликає певні труднощі з огляду на те, що люди можуть дуже динамічно змінювати своє ставлення до оточуючого їх світу. Крім того, можливість проведення порівнянь на основі суб'єктивних показників є обмеженою.

Оцінка якості життя людини за допомогою тільки об'єктивних або суб'єктивних індикаторів не дозволяє отримати цілісну картину, тому більш коректним та обґрунтованим є використання інтегральних індикаторів, які передбачають агрегування статистичних даних і формалізовані результати соціологічних опитувань. У наукових дослідженнях пропонуються різні варіанти побудови з часткових показників єдиного інтегрального індикатора якості життя людей (використовуючи середні зважені величини, метод головних компонент і ін.). Сьогодні існує понад 1200 методик визначення якості життя населення [16]. Такими, що мають принципові відмінності в концепції визначення категорії, в переліку індикаторів і складових їх показників для розрахунку інтегрального індикатора є близько десяти. З метою обґрунтування актуального для сучасної України методологічного підходу визначення якості життя населення вважаємо за доцільне систематизувати основні підходи, запропоновані сучасною наукою, виокремити їх спільні й специфічні риси та проаналізувати можливість використання в системі управління.

1. Найбільш поширеною в країнах сучасного світу, обґрунтовано обраною для міжнародних порівнянь, визнаною науковцями є відома концепція розрахунку індексу розвитку людського потенціалу ПРООН. Цей індекс не є тотожним якості життя в широкому розумінні, але є певною мірою близьким за змістом. З 2013 року має назву «Індекс людського розвитку» (ІЛР, Human Development Index, HDI). ІЛР був розроблений в 1990 році пакистанським економістом Махбубом-уль-Хаком. Також його називають індексом гуманітарного розвитку (ІГР). Цей інтегральний показник введений Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) для порівняння країн за рівнем і якістю життя. Розрахунок індексу розвитку людського потенціалу заснований на використанні наступних показників: а) очікувана тривалість життя в момент народження, використовується для оцінки довголіття і здоров'я; б) інтелектуальний потенціал суспільства як рівень грамотності, оцінюваний через середнє число років навчання поряд з очікуваною тривалістю навчання; в) рівень життя як величина реального ВВП на душу населення.

Головними перевагами методики є простота і доступність показників для вимірювання. Всі три показники стандартизуються у вигляді числових значень від 0 до 1. ІЛР розраховується як середнє геометричне трьох індексів. Розрахунок кожної складової зведеного індексу полягає в оцінюванні відносної відмінності між її фактичним значенням і максимальним, що є кінцевою метою розвитку. Результатом є ранжування країн за рівнем ІЛР.

З 1990 р ООН публікує дані про величини ІЛР різних країн, які щорічно розраховуються експертами ПРООН спільно з групою незалежних міжнародних експертів. Індекс може також розраховуватися і для регіонів, для етнічних груп, чоловіків, жінок тощо. Рейтинг країн за ІЛР за даними Human Development Report в

2015 році (за підсумками 2014 року) показав, що Україна знаходиться на 81 місці з 188 країн світу.

Україна увійшла до категорії країн з високим рівнем індексу людського розвитку. Для порівняння, за даними Human Development Report в 2014 р Україна була на 83 місці, а в 2013 році — на 78.

2. Методика стандартів життя і якості життя — Standard of Living and Quality of Life. Ця методика включає як об'єктивні (базується на даних Євростату European Union Statistics on Income and Living Conditions, EU-SILC), так і суб'єктивні індикатори [18]. Моніторинг якості життя населення ЄС базується на суб'єктивних оцінках і є альтернативним джерелом даних, оскільки доповнює об'єктивну оцінку. Статистика ЄС стосовно питань доходів та умов життя застосовується для оцінювання якості та рівня життя, для здійснення співставлень між країнами, порівняння кращих практик та вимірювання суспільного прогресу. Методика включає 19 груп показників, з яких 8 — це групи об'єктивних індикаторів і 11 — суб'єктивних:

а) Об'єктивні показники: ВВП на особу населення, індекс споживчих цін, споживчий кошик, витрати домогосподарств, GFK кошик, рівень бідності, нерівність у доходах, індекс людського розвитку.

б) Суб'єктивні показники: задоволеність життям і щастя, депривація, оптимізм щодо майбутнього, прожитковий мінімум, смертність, надання медичних послуг, рівень освіти, структура населення та щільність населення, соціально-економічна структура населення, показники нерівності і злочинності в районі, «індивідуалізація суспільства»: показники індивідуалістичних цінностей, можливість людей робити вибір, можливості вільного політичного вибору, економічного та особистого вибору.

3. Методика OECD. З 2011 року Організація економічного співробітництва і розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) започаткувала вимірювання Індексу кращого життя (Better Life Index) [19]. Ця методологія базується на інноваційній платформі Better Life Initiative. Ця платформа надає результати рейтингу громадян 34 країн в інтерактивному режимі стосовно оцінювання якості життя за 11 основними напрямками: доходи, праця, баланс роботи та особистого життя, здоров'я, освіта, житло, громадська активність, участь у суспільному житті, навколишнє середовище, безпека, задоволеність життям. На основі отриманої інформації розробляються рекомендації країнам для поліпшення добробуту громадян.

4. Концепція, яку було покладено в основу Другого огляду Європейської якості життя — Second European Quality of Life Survey [20]. Якість життя оцінюється за наступними показниками: доходи, рівень життя та депривація, суб'єктивне благополуччя, баланс роботи та особистого життя, сімейне життя, забезпечення житлом і місцеве навколишнє середовище, здоров'я та охорона здоров'я, якість суспільства, освіта, навколишнє середовище, громадянська активність, безпека, баланс роботи та особистого життя.

На думку проф. Н.В. Ковтуна, серед основних міжнародних методик, орієнтованих на оцінювання якості життя, найбільш прийнятною для використання в Україні є методика за концепцією OECD [21].

5. Індекс якості життя, за версією Economist Intelligence Unit (The Economist Intelligence Unit's Quality-of-life Index), розроблений і розрахований в 2005 році. Застосовується в 111 країнах. Поєднує як об'єктивні дані, одержувані від статистичних агентств, так і результати опитувань населення на предмет ставлення до різних життєвих явищ. Індекс розраховується на основі наступних 9 чинників: матеріальне благополуччя (ВВП на душу населення), здоров'я — через показник очікуваної тривалості життя новонароджених, рейтинги політичної стабільності і безпеки, сімейне життя, оцінена за кількістю розлучень на 1000 дорослих осіб в рік, громадське життя і

активність спільнот (релігійних, торговельних та інших), теплота клімату і географічне розташування місць проживання, рівень безробіття, індекси політичної та громадянської свободи (місце в рейтингах політичної стабільності та безпеки аналітичної агенції Economist Intelligence Unit), співвідношення доходів чоловіків і жінок або гендерна рівність.

Дослідницький центр The Economist Intelligence Unit опублікував результати дослідження «Рейтинг міст світу за рівнем якості життя в 2016 році» (Global Liveability 2016). В цьому році вперше в десятку найгірших потрапила столиця України місто Київ (131 місце з 140 міст), рейтинг якого останні три роки постійно знижується [22].

6. Індекс вартості життя (Cost of Living Index for Country) — це статистичний показник, що оцінює динаміку матеріального добробуту населення під впливом зміни цін. Найбільша в світі база даних про міста і країни Numbeo склала рейтинг країн за вартістю життя. Станом на середину 2016 року Україна стоїть на 120 місці з 123 країн світу (2016 р. — 116 місце, середина 2015 р. — 118, 2015 р. — 100 місце) [23].

7. Міжнародний індекс щастя (Happy Planet Index), запропонований в 2006 р New Economics Foundation (NEF), являє собою індекс, що відображає добробут людей і стан навколишнього середовища в різних країнах світу. Головне його призначення — відобразити реальний добробут нації. Його побудова заснована на ідеї, що значення ВВП на душу населення, або ІЛР, не завжди відображає реальний стан речей, оскільки кінцева мета більшості людей бути не багатими, а щасливими і здоровими. Для розрахунку індексу використовується 3 показника:

- 1) суб'єктивна задоволеність життям людьми,
- 2) очікувана тривалість життя,
- 3) так званий «екологічний слід» (дозволяє порівняти потреби окремої людини, сім'ї, громади, нації та цивілізації в цілому в природньому капіталі з обсягами екологічних ресурсів, що є у розпорядженні, а також, з можливостями для їх відновлення, ООН вираховує екологічний слід людства щорічно).

Вперше міжнародний індекс щастя був розрахований в 2006 році. В рейтинг увійшло 178 країн. Україна потрапила на 174 позицію. Повторно розрахунок проводився в 2009 році і включав 143 країни. Україна виявилася на 85 місці.

У 2012 році за рішенням Генеральної асамблеї ООН проводилася Конференція про щастя, для якої був підготовлений рейтинг країн світу за рівнем щастя населення. Ці дослідження проводяться дослідним центром «Інститут Землі» (The Earth Institute) при Колумбійському університеті під егідою ООН в рамках глобальної ініціативи «Мережа рішень сталого розвитку» (UN Sustainable Development Solutions Network) з метою показати досягнення країн світу і окремих регіонів з точки зору їх здатності забезпечити своїм жителям щасливе життя. При складанні рейтингу враховуються такі показники як рівень ВВП на душу населення, очікувана тривалість життя, наявність громадянських свобод, почуття безпеки і впевненості в завтрашньому дні, стабільність сімей, гарантії зайнятості, рівень корупції, рівень довіри в суспільстві тощо. Крім зазначених непрямих показників, основну частину дослідження становлять результати опитувань громадської думки жителів різних країн про те, наскільки щасливими вони себе відчувають, які проводив Міжнародний дослідницький центр Gallup International в період з 2013 по 2016 рік (індекс благополуччя Gallup-Healthways Well-being Index). Виходячи із зазначених параметрів (оцінка життя, емоційне здоров'я, фізичне здоров'я, здоровий спосіб життя, виробниче середовище, індекс доступу) люди в кожній країні оцінювали своє відчуття щастя за спеціальною шкалою.

У рейтингу 2013 року Україна опинилася на 87 позиції з 155 країн, в 2015 році — на 111 з 157 країн, а в 2016 році — на 123 з 157 країн [24].

8. Індекс процвітання (The Legatum Prosperity Index) — це показник, що вимірює світове багатство і благополуччя. Розраховується британським аналітичним центром

The Legatum Institute з 2008 року. Індекс складається з 79 показників, які об'єднані у вісім категорій: економіка, соціальна сфера, влада, підприємництво, охорона здоров'я, безпека, освіта та персональної свободи громадян у їхніх державах.

Показники ґрунтуються на даних соціологічних опитувань, статистичних досліджень та експертних оцінках людей. У таблиці 1 наведено місце України за даними The Legatum Institute в 2015 році. У категоріях: підприємництво і можливості (Entrepreneurship and opportunity), освіта (Education), безпека і охорона (Safety and security) та соціальний капітал (Social capital) Україна знаходиться на рівні вище середнього (з 31 по 71), у категоріях: управління (Governance) та особиста свобода (Personal freedom) на низькому середньому рівні (72 – 112), і лише у категорії економіка (Economy) — на низькому рівні (113 – 142).

9. Авторитетне видання International Living (Ірландія) щорічно публікує світовий рейтинг за якістю життя, оцінюючи країни за дев'ятьма критеріями: 1) прожитковий мінімум, 2) культура, 3) економіка, 4) навколишнє середовище, 5) свобода, 6) здоров'я, 7) інфраструктура, 8) безпека і ризик, 9) клімат.

10. У 1997 р ПРООН був введений індекс бідності (human poverty index), який включає дані не тільки про доходи, а й інші показники якості життя — її тривалість, освіту, ресурси та ін. В рамках концепції людського розвитку розроблені два показники бідності — індекс бідності населення для країн, що розвиваються (ІБН-1) і індекс бідності населення для розвинених країн (ІБН-2).

На підставі даних з 63 країн про безробіття та інфляцію Україна є другою в рейтингу Bloomberg 2015 року «найнещасніших» економік світу. Згідно з прогнозом, в 2016 році «індекс нещастя» України повинен знизитися, і країна займе п'яту сходинку рейтингу [26].

16 березня 2016 р. Кабінетом Міністрів України було видане розпорядження «Про схвалення Стратегії подолання бідності». Стратегію передбачено реалізувати до 2020 року. Головною метою Стратегії подолання бідності є поетапне зниження в Україні масштабу бідності, соціального відчуження та запровадження нових механізмів її запобігання [27].

11. Методика оцінки якості життя, яка запропонована академіком РАН С.А. Айвазяном на основі економетричної моделі [28]. Відповідно до даної методики показник «якість життя» може бути представлений у вигляді ієрархічної системи інтегральних та часткових критеріїв. Виділено п'ять інтегральних властивостей, складових середу і систему забезпечення життєдіяльності населення:

- 1) якість населення,
- 2) добробут населення,
- 3) соціальна безпека,
- 4) якість навколишнього середовища,
- 5) природно-кліматичні умови.

Кожен з цих компонентів об'єднує в собі кілька часткових показників. Характеристики самого нижнього рівня в більшості своїй можуть бути представлені стандартними статистичними показниками.

Окрім зазначених методик вимірювання якості життя, в світовій практиці використовується багато інших індексів. Це, наприклад, індекс істинного розвитку (Genuine Progress Index, GPI), розроблений в 1995 р групою американських вчених під керівництвом Джона Кобба, показник очікуваного щасливого життя (Happy Life Years, HLY), розроблений в 1993 р голландським соціологом Рууту Веенховеном, план добробуту Вандерфорда-Райлі (Vanderford-Riley well being schedule), рейтинг міст міжнародної консалтингової компанії в сфері людських ресурсів Mercer Human Resource Consulting тощо.

В Україні у 2012 році розроблена й упроваджена в практику роботи органів державної статистики методика Моніторингу регіонального людського розвитку України (розробники – Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України та Державна служба статистики України) [29], яка бере за основу ідеї та принципи, сформульовані ПРООН [30] та постійно оновлюється. Методика базується на побудові національної матриці індикаторів, максимально адаптованої до державної статистики. При формуванні національної матриці індикаторів якості життя виділяються три блоки (стан, поточна ситуація, суб'єктивна оцінка) та чотири середовища (природне, соціальне, економічне, суспільно-політичне). При цьому останні три середовища мають свої субсередовища:

- 1) природне середовище: екологія;
- 2) соціальне середовище: здоров'я; освіта; безпека, культура, мистецтво, відпочинок; житло; транспорт;
- 3) економічне середовище: економіка; зайнятість;
- 4) суспільно-політичне середовище: громадянська активність; суспільне середовище.

Таким чином, матриця має тридцять три структурних елементи. При цьому кожний структурний елемент складається з низки показників, всього використовується біля 170 показників. У підсумку розраховується інтегральний індекс і, залежно від мети, різні субіндекси [31].

Наведені методики оцінювання якості життя мають істотні відмінності у визначенні набору показників та обчисленні результуючого інтегрального індексу, що призводить до різниці в рейтингу країн за різними концепціям оцінювання. Це можна побачити, наприклад, якщо порівняти місце топ-10 перших країн у рейтингу ІЛР з їх місцем у де-яких інших рейтингах (табл. 1).

Таблиця 1

Топ-10 країн у світових рейтингах з якості життя, 2015 р.

Країна	ІЛР	Quality of Life Index	OECD Life Satisfaction	Cost of Living Index	Ranking of Happiness	The Legatum Prosperity Index
Норвегія	1	11	2	2	4	1
Австралія	2	8	3	6	10	7
Швейцарія	3	1	1	1	1	2
Данія	4	6	1	5	3	3
Нідерланди	5	16	3	16	7	8
Німеччина	6	2	6	25	26	14
Ірландія	7	19	6	11	18	10
США	8	4	4	24	15	11
Канада	9	9	3	20	5	6
Нова Зеландія	10	10	3	7	9	4
...
Україна	81	75	—	100	111	70

Складено за даними [17], [19], [23], [24], [25], [32].

Таким чином, у світі розроблено багато різноманітних методик вимірювання якості життя населення, але в кожній з існуючих методик виникають складнощі, пов'язані з розробкою системи критеріїв, їх нормуванням і зіставленням, а також розрахунком інтегральних показників.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших пошуків у даному напрямку. На теперішній час категорія «якість життя» ще знаходиться в процесі

становлення, досі немає єдиного загальноприйнятого її визначення. Складність вимірювання і оцінки якості життя викликала необхідність розробки різних методик і формування великої кількості показників. Незважаючи на величезну кількість робіт, присвячених вимірюванню якості життя населення, до теперішнього часу немає єдиної системи показників, що характеризують її та яку можна було б використовувати не тільки на рівні держави, а й на регіональному рівні.

Особливу складність викликає оцінювання задоволеності людини різними сторонами його життєзабезпечення. З огляду на складну військово-політичну обстановку в Україні необхідно оновлювати існуючі методики вимірювання якості життя населення. Навіть якщо матеріальний рівень життя людей, що безпосередньо причетні до конфлікту на сході країни, вище за рівень бідності, їх емоційний та психологічний стан не дозволяє класифікувати рівень якості життя як задовільний. Тому моніторинг соціально-економічної ситуації в країні, в тому числі оцінка якості життя внутрішньо переміщеного населення, є важливою складовою частиною процесу стратегічного планування розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Удотова Л. Ф. Социальная статистика / Л. Ф. Удотова. – К. : КНЕУ, 2002. – С. 240.
2. Беляева Л.А. Уровень и качество жизни. Проблемы измерения и интерпретации // Социологические исследования. – 2009, № 1. – С. 33–42.
3. Galbraith J. The Affluent Society. / J. Galbraith – Boston: Houghton Mifflin., 1958. – 276 p.
4. Bauer J. "Social Indicators". / J. Bauer; Ed. by R. Bauer. – Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1966. – 554 p.
5. Bradburn N.M. The structure of psychological well-being / N. M. Bradburn. – Chicago: Aldine, 1969.
6. Forrester J.W. World Dynamics / J.W. Forrester –Cambridge: Wright-Allen Press, 1971. – 142 p.
7. Campbell A. The quality of American life. Perceptions, evaluations and satisfactions [Електронний ресурс] / A. Campbell, Ph.E. Converse, W.L. Rodgers. – New York, 1976. – Режим доступу: http://flogiston.ru/files/glava_1.pdf.
8. Sen A.K. Development as Capability Expansion // Journal of Development Planning. 1989. 19: P. 41 - 58.
9. Toffler A. Future shock / A. Toffler – New York: Random House, 1970. – 505 p.
10. Грішнова О.А. Людський розвиток : навч. посіб. / О.А. Грішнова. – К.: КНЕУ, 2006. – 308 с.
11. Ковтун Н.В. Міжнародний досвід оцінювання якості життя населення і можливості його використання в Україні / Н.В. Ковтун, І.П. Романюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.: Економіка. – 2013. – № 134. – С. 32-37.
12. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
13. Кизим Н.А. Качество жизни населения и внешнеэкономическая деятельность предприятий / Н.А. Кизим, В.А. Зинченко.–Х.: ИД «ИНЖЭК», 2009.– 184с.
14. Постніков В. С. Якість життя населення як індикатор ефективності державного регулювання якості життя / В. С. Постніков // Економіка та держава. –

2010. – № 11. – С. 71–74.

15. Гаврилова Т.В. Принципы и методы исследования качества жизни населения / Т.В. Гаврилова // Технологии качества жизни. – 2004. – Т. 4, № 2. – С. 1–11.

16. Бікулова Д.У. Методичні підходи до оцінювання якості Життя людини: зарубіжний та вітчизняний досвід / Д.У. Бікулова // Бізнес інформ. — 2014. — № 3. — С. 225-230.

17. Human Development Report 2015 2015 [Electronic resource]. – Access mode: <http://hdr.undp.org/en/2015-report>.

18. Quality of life indexes for national policy: Review and agenda for research. / Hagerty M.R. [etc.] // Social Indicators Research. – 2001. – Vol. 55. – P. 1-91.

19. OECD Better Life Index [Electronic resource]. Access mode: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/>

20. Second European Quality of Life Survey [Electronic resource]. Access mode: http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2009/02/en/2/EF_0902EN.pdf

21. Ковтун Н.В. Методологічні засади оцінювання якості життя населення України в контексті міжнародних підходів/ Н.В. Ковтун // Статистика України. – 2013. – № 1. – С. 54-60.

22. Global Liveability Ranking 2016 [Electronic resource]. Access mode: http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=liveability2016

23. Cost of Living Index by Country 2016 Mid Year [Electronic resource]. Access mode: http://www.numbeo.com/cost-of-living/rankings_by_country.jsp

24. World Happiness Report 2016 [Electronic resource]. Access mode: <http://worldhappiness.report/>.

25. The Legatum Prosperity Index Rankings 2015 [Electronic resource]. Access mode: http://media.prosperity.com/2015/pdf/publications/PI2015Brochure_WEB.pdf

26. Misery index of inflation, unemployment [Electronic resource]. Access mode: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-02-04/these-are-the-world-s-most-miserable-economies>.

27. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії подолання бідності» від 16 березня 2016 р. № 161-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248898080>

28. Айвазян С.А. Интегральные индикаторы качества жизни населения: их построение и использование в социально-экономическом управлении и межрегиональных сопоставлениях / С.А. Айвазян.–М. : ЦЭМИ РАН, 2000.–117с.

29. Регіональний людський розвиток: Стат. бюл. / Відп. за випуск І.В.Калачова. – К. : Держстат України, 2012. – 45 с.

30. Независимый институт социальной политики, интегральные индексы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://atlas.socpol.ru/indexes/index_life.shtml

31. Вимірювання якості життя в Україні: аналітична доповідь / Е.М. Лібанова, О.М. Гладун, Л.С. Лісогор та ін. – Київ : Ін-т демографії та соц. досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2013. – 50 с.

32. Quality of Life Index for Country 2015. [Electronic resource]. Access mode: http://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2015.